

Informații inedite privind tiparele sigilare și „mașina de sigilat”

MARIA DOGARU

Sigilografia, știință auxiliară a istoriei, care studiază principalul mijloc de validare – sub aspectul rolului istoric și ca expresie a normelor juridice – utilizează doi termeni de bază: 1– **sigiliul** (amprenta sigilară); 2 – **matricea** (tiparul sigilar).

Sigiliul este – în sensul general al termenului – o amprentă rămasă pe suport (în ceară, tuș, fum etc.) în urma aplicării matricei sigilare, ce poartă în câmp semnele proprii ale unei autorități sau persoane fizice ori morale, în vederea probării voinței posesorului¹. Definim tipar sigilar obiectul confecționat din material dur care poartă o imagine și un text (săpate în incizie sau excizie) pentru a servi la sigilare².

Tiparul sigilar exprimă atribuțiile posesorului, poziția sa în ansamblul instituțiilor proprii unei perioade sau alteia. Prin intermediul tiparului sigilar, actele, putând fi generatoare de drepturi, erau autentificate, sigiliul asigurând deplina recunoaștere a conținutului lor³. Acest lucru a determinat, pe de o parte, grija pentru păstrarea tiparului sigilar în condiții care să evite sustragerea lui, pe de altă parte, pedepsirea extrem de severă (chiar cu pedeapsa capitală) a celor care erau prinși că au fabricat matrice sigilare false.

Patrimoniul sfragistic românesc cuprinde unele tipare sigilare reprezentative din acest punct de vedere. Se remarcă, printre acestea, sigiliile confecționate din cristal, având mânerul în forma unei sfere frumos șlefuite, sau cele din fildeș săpate cu grijă⁴.

Cât privește mesajul de idei, reține atenția tiparul sigilar provenind de la Cristian Tell⁵, reprezentând un bust purtând o bonetă frigiană – simbol al luptei

¹ Ioana Burlacu, Maria Dogaru, Ionel Gal ș.a., *Dicționar al științelor speciale ale istoriei*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 163.

² *Vocabulaire International de la Sigillographie. Conseil International des Archives. Comité de Sigillographie*, Roma, 1990, p. 25-32.

³ Maria Dogaru, *Sigilografie generală. Curs pentru studenții Facultății de Arhivistică*, București, 2002, p. 25-44, 55-59.

⁴ Se găsesc la D.A.N.I.C., colecția Sigilii (matrice sigilare). Vezi Maria Dogaru, *Colecții de matrice sigilare ale Arhivelor Statului*, București, D.G.A.S., 1984, p. 44-260.

⁵ Existent la Muzeul Național de Istorie a României, reprodus și descris de Maria Dogaru, în *Sigilii – mărturii ale trecutului istoric. Album de sigilografie*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1976, p. 256-297, figura 298 a, b.

revoluționare, aluzie la aspirațiile sale, ca și la Societatea „Frăția”⁶, instituită în 1843. Tiparul sigilar ce s-a păstrat de la Nicolae Bălcescu înfățișează, la extremitatea superioară a mânerului, lupoanca capitolină, plastică transpunere a ideii unității naționale bazate pe originea comună a tuturor locuitorilor fostei Dacii⁷.

Tiparul sigilar aparținând unui pașoptist român neidentificat are la terminația mânerului o scenă reprezentativă: trei personaje, un muncitor, un țăran și un intelectual în spatele unei baricade⁸. Evident, posesorul (român, căci în emblema sigiliului se afla acvila cruciată) își exprimă admirația față de revoluția franceză, sau poate atesta chiar participarea sa directă la luptele desfășurate în Parisul revoluționar la 1848⁹.

Matricele sigilare se numără printre monumentele culturale de preț, sunt uneori opera unor artiști de renume, sau sunt remarcabile prin modul în care au fost confecționate.

În decursul vremii, tiparele sigilare au cunoscut forme diferite, printre acestea remarcăm:

- matrice sigilară cu mâner (ce poate fi simplu, ornamentat sau să înfățișeze o reprezentare care să transmită un mesaj);
- matrice dublă (definește o matrice care poartă la un capăt sigiliul mare, la celălalt contrasigiliul sau sigiliul mic);
- matrice sigilară compusă (este un ansamblu de matrice care permite recompunerea tiparului și imprimarea unei imagini și a unui text ce se completează pe măsura aplicării componentelor);
- inelul sigilar (inel de metal sau pietre prețioase pe suprafața căruia s-a gravat o imagine sau un text);
- matrice sigilară plată (este matricea sigilară metalică al cărei revers are un apendice care permite înmănușarea mânerului);
- matrice sigilară cu trei fațete (este tiparul sigilar în formă de piramidă, care are pe fiecare din cele trei părți o anumită reprezentare; uneori, un astfel de tipar reunește stemele destinate a individualiza membrii unei familii, tata, mama,

⁶ Se numea, de fapt, „Societatea Fraților”. Vezi Cornelia Bodea, *1848 la români. O istorie în date și mărturii*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982, p. 348.

⁷ Cornelia Bodea, *Un sigiliu al lui Nicolae Bălcescu*, în „Caiet colectiv de informare asupra creșterii colecțiilor Bibliotecii Academiei R.S.R. Cabinetul numismatic”, 1965, p. 390-391.

⁸ Dan Cergovodeanu, *Un sigiliu pașoptist inedit*, în „Studia et acta Musei Nicolae Bălcescu” 1970-1971, p. 673-680.

⁹ D.A.N.I.C., fond *Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, Țara Românească*, dosar 504/1861, fila 1.

fiu ori fiică; alteleori, pe cele trei fațete erau reprezentate figuri din blazonul familiei).

În secolele XIX și XX s-au folosit, pentru a sigila, **dispozitive de sigilat**. Acestea presupuneau două piese din metal asamblate în formă de X, dispuse în jurul unei axe, care facilita sigilarea rapidă. Tot din veacul al XIX-lea s-a folosit **mașina de sigilat sau presa de sigilat**. Aceasta este formată dintr-un platou pe care este plasată presa de sigilat și o suprafață de imprimat, menită a asigura, prin lovire, degajarea tiparului. O astfel de presă era utilizată la confecționarea sigiliilor obișnuite, a sigiliilor bi-față, ca și a timbrului sec.

Astfel de mașini s-au folosit și se folosesc încă în țările din Țările de Jos Europei la validarea actelor importante. Pentru a se evita folosirea abuzivă, mașina se păstrează la ministrul de Justiție din țara respectivă.

În țara noastră s-au utilizat oare astfel de mașini? Un dosar intitulat *Înființarea unei mașini pentru sigilatul diplomelor, documentelor și altor acte*, păstrat la Arhivele Naționale Istorice Centrale din București¹⁰, ne aduce unele informații până acum necunoscute. Se află aici un referat din anul 1861, semnat de ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, menit a fi discutat în cadrul Consiliului de Miniștri:

„Trebuie neapărată fiind a se înființa la acest ministeriu o mașină de sigilat spre a se putea aplica sigiliul asupra documentelor ce se liberă de la acest minister precum diplome, acte de embaticuri și altele.

Subsemnatul, după înțelegerea luată cu Dl. Dreisler, mașinist, am constatat că o asemenea mașină costă până la 15 # (galbeni) lângă care se adaugă și săpatul sigiliului – care și acesta costă la doi # după mărimea și cuprinderea inscripțiunii. Așadar ca să pot contracta lucrarea acelei mașini pentru care nu am vreun paragraf special în buget, vă rog, Domnule ministru, a-mi acorda un credit extraordinar la Onor Ministerul Finanțelor pentru suma indicată de 17 #, cu care să poci contracta zisa mașină”.

*Ministrul Cultelor și Instrucțiunilor Publice
N. A. Niculescu?*

No. 16119 – 1861 nov. 9

Conform practicilor vremii, se și redactează jurnalul Consiliului de Miniștri în legătură cu această solicitare.

„Djurnal

Astăzi la.....ale lui novembre 1861, în ședința Consiliului Miniștrilor din Țara Românească, luându-se în băgare de seamă referatul Dlui

¹⁰ *Ibidem*, fila 2.

ministru secretar de stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice cu No..... prin care propune deschiderea unui credit extraordinar la Ministerul Finanțelor, de galbeni șaptesprezece = 17 #, pentru înființarea unei mașini de sigilat pentru documentele ce se liberă de la acest minister, considerând trebuință ce reclamă înființarea unei mașini, în lipsă de un paragraf special în buget pentru asemenea cheltuieli, Consiliul încuviințează deschiderea creditului de 17# la Ministerul Finanțelor cu care să se poată înființa zisa mașină.

*Dispozițiile acestui jurnal se vor aduce la îndeplinire de către Dl. ministru al Cultelor și Instrucțiunilor Publice după ce mai întâi se va supune la domneasca aprobare*¹¹.

Fiind la sfârșitul anului, Consiliul de Miniștri nu a aprobat cererea, hotărând: „*referatul rămâne în nelucrare și se va comunica șefului contabilității ca să prevadă în buget un paragraf special pentru cheltuieli de asemenea natură pe seama ministerului*”. Se hotărâște să se prevadă o sumă la capitolul „*mici reparații, clădiri*”.

Deși nu s-au redactat alte acte care să fie discutate la asemenea nivel, din însemnările existente la dosar, aflăm că întreprinzătorul a adus mașina de sigilat și s-a încheiat un contract al cărui original s-a anexat la chitanța prin care se plătea suma respectivă, din ordinul ministrului Cultelor și Instrucțiunii Publice¹².

Sunt informații certe și totuși utilizarea mașinii de sigilat nu o putem verifica practic. Este posibil ca unele greșeli la compoziție sau legendă să fi făcut a se renunța la folosirea mașinii de sigilat. Totodată, este posibil ca adoptarea, în martie 1862¹³, a hotărârii Consiliului de Miniștri în privința uniformizării sigiliilor folosite de instituții să fi fost cauza pentru care mașina nu a fost pusă în funcțiune. Prin hotărârea menționată mai sus s-a stabilit ca în locul emblemei sigilare în care stemele Moldovei și Țării Românești erau plasate în două scuturi accolte să se reprezinte un scut unic, despicat, încărcat cu acvila cruciată și capul de bour.

Informațiile din dosarul aflat la Arhivele Naționale din București dovedesc, o dată în plus, importanța pe care o aveau sigiliile: faptul că cererea de obținere a banilor pentru procurarea unei astfel de mașini se discuta în cadrul Consiliului de Miniștri și se supunea aprobării domnești.

¹¹ *Ibidem*, fila 3 – 3 verso.

¹² *Ibidem*, fila 6.

¹³ Maria Dogaru, *Sigilii orășenești din epoca modernă și contemporană*, București, D.G.A.S., 1978, p. 7-8.